

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет педагогічної освіти та соціальної роботи
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

СИЛАБУС
вибіркової навчальної дисципліни

**«ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ АСИСТЕНТА ПЕДАГОГА В
ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ»**

підготовки бакалавра

спеціальності 016 Спеціальна освіта (016.02 Олігофренопедагогіка)

освітньо-професійної програми Корекційна психопедагогіка та
логопедія

Луцьк – 2020

Силабус вибіркової навчальної дисципліни ««Організація роботи асистента педагога в інклюзивному освітньому середовищі»» підготовки бакалавра, галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальності 016 Спеціальна освіта (016.02 Олігофренопедагогіка), за освітньо-професійною програмою Корекційна психологія та логопедія.

Розробник: Кузава І.Б., професор, завідувач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, доктор педагогічних наук

Силабус вибіркової навчальної дисципліни затверджено на засіданні кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, протокол № 2 від 11 вересня 2020р.

Завідувач кафедри: _____ _____ Кузава І.Б.

© Кузава І.Б., 2020р.

I. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Організація роботи асистента педагога в інклюзивному освітньому середовищі»»

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	Галузь знань <i>01 Освіта / Педагогіка</i>	Вибіркова 11
Кількість годин / кредитів <u>150 / 5</u>	Спеціальність <i>016 Спеціальна освіта (016.02 Олігофренопедагогіка)</i> Освітньо-професійна програма <i>Корекційна психопедагогіка та логопедія</i>	Рік навчання <u>4</u> Семестр <u>8-ий</u> Лекції – <u>14 год</u> Практичні <u>18 год.</u>
ІНДЗ: <u>немає</u>	Освітній рівень <u>бакалавр</u>	Самостійна робота <u>108 год.</u> Консультації <u>10 год.</u> Форма контролю: <u>залік</u>
Мова навчання <u>українська</u>		

II. Інформація про викладача

Прізвище, ім'я та по батькові Кузава Ірина Борисівна

Науковий ступінь доктор педагогічних наук

Вчене звання професор

Посада завідувач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти

Контактна інформація 0956062346, Kuzava.Irina@vnu.edu.ua

Дні занять <http://194.44.187.20/cgi-bin/timetable.cgi?n=700>

III. Опис дисципліни

1. Анотація курсу.

Силабус з вибіркової навчальної дисципліни «Організація роботи асистента педагога в інклюзивному освітньому середовищі» є нормативним документом Волинського національного університету імені Лесі Українки, який розроблено кафедрою спеціальної та інклюзивної освіти на основі освітньої програми підготовки здобувачів вищої освіти відповідно до навчального плану для галузі знань 01 Освіта, спеціальності 016 Спеціальна освіта (016.02 Олігофренопедагогіка) денної форми навчання. Силабус укладено згідно з вимогами Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (ЄКТС). Програма визначає обсяги знань, які

повинен опанувати здобувач першого (бакалаврського) рівня відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики, алгоритму вивчення навчального матеріалу дисципліни «Організація роботи асистента педагога в інклюзивному освітньому середовищі», необхідне методичне забезпечення, складові та технологію оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти.

Навчальна дисципліна «Організація роботи асистента педагога в інклюзивному освітньому середовищі» належить до циклу вибіркових дисциплін спеціалізації освітньої та практичної підготовки бакалаврської освітньо-професійної програми «Корекційна психопедагогіка та логопедія» зі спеціальності 016 Спеціальна освіта (016.02 Олігофренопедагогіка) і має за мету надання студентам знань та вмінь організації навчального процесу з вивчення дисциплін спеціалізації у закладах вищої освіти I-IV рівнів акредитації.

Пропонована дисципліна характеризується тим, що охоплює різні дисципліни: загальну та корекційну педагогіку, загальну та спеціальну психологію, педагогіку інклюзивної освіти, методику навчання дітей із психофізичними порушеннями. Це стає запорукою інтегративного поєднання різних дисциплін та дає змогу створити цілісну систему знань цього предмета.

Зміст дисципліни розроблено на основі відповідних положень щодо підготовки фахівців у сфері спеціальної освіти, норм та традицій вищої університетської освіти, а також профілю освітньо-професійної програми.

З метою контролю ефективності застосування дисципліни передбачається проведення контрольних робіт, тестів, співбесід та вирішення завдань у змодельованих ситуаціях.

2. Пререквізити: Педагогіка загальна та спеціальна, Психологія (загальна та спеціальна), Основи інклюзивної освіти, Історія загальної та спеціальної педагогіки.

3. Мета вибіркової навчальної дисципліни полягає в оснащенні асистентів учителів закладів загальної та спеціальної освіти знаннями про особливості роботи в інклюзивному навчальному середовищі та сприяння в набутті ними практичних умінь.

4. Завдання дисципліни: формування сучасних уявлень про сутність інклюзивної освіти, розкриття основних принципів, переваг, існуючих викликів інклюзії, формування знань і навичок організації навчально-виховного процесу в інклюзивному закладі; формування позитивного налаштування на професію асистента вчителя в навчальному закладі, стимулювання до активних дій, спрямованих на самоосвіту та саморозвиток.

5. Результати навчання (компетентності).

Інтегральна:

ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі і практичні проблеми спеціальної та інклюзивної освіти у процесі корекційно-педагогічної, діагностико-консультативної, дослідницької та культурно-

просвітницької діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування основних теорій і методів дефектології і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності:

ЗК-1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК-3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК-4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК-7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК-8. Здатність працювати в команді.

ЗК-9. Здатність до міжособистісної взаємодії.

ЗК-12. Здатність ефективно вирішувати завдання щодо збереження і зміцнення здоров'я (фізичного, психічного, соціального та духовного) як власного, так і оточуючих.

Спеціальні (фахові) компетентності

СК-1. Усвідомлення сучасних концепцій і теорій функціонування, обмеження життєдіяльності, розвитку, навчання, виховання і соціалізації осіб з особливими освітніми потребами.

СК-2. Здатність до аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду становлення і розвитку спеціальної та інклюзивної освіти.

СК-3. Здатність застосовувати психолого-педагогічні, дефектологічні, медико-біологічні, лінгвістичні знання у сфері професійної діяльності.

СК-4. Здатність планувати та організовувати освітньо-корекційну роботу з урахуванням структури та особливостей порушення (інтелекту, мовлення, слуху, зору, опорно-рухових функцій тощо), актуального стану та потенційних можливостей осіб із особливими освітніми потребами.

СК-6. Здатність працювати в команді, здійснювати комплексний корекційно-педагогічний, психологічний та соціальний супровід дітей з особливими освітніми потребами, в тому числі з інвалідністю в різних типах закладів.

СК-7. Здатність дотримуватися вимог до організації корекційно-розвивального освітнього середовища.

СК-8. Готовність до діагностико-консультативної діяльності.

СК-10. Здатність до системного психолого-педагогічного супроводу сім'ї, яка виховує дитину з особливими освітніми потребами.

СК-11. Здатність дотримуватися основних принципів, правил, прийомів і форм суб'єкт-суб'єктної комунікації.

СК-12. Здатність організовувати дитячий колектив, створювати в ньому рівноправний клімат і комфортні умови для особистісного розвитку вихованців та їхньої соціальної інтеграції.

СК-13. Здатність будувати гармонійні відносини з особами з

психофізичними порушеннями, їхніми сім'ями та учасниками спільнот без упередженого ставлення до їх індивідуальних потреб.

СК-14. Здатність до роботи із спільнотою – на місцевому, регіональному, національному, європейському і більш широкому глобальному рівнях з метою формування толерантного, гуманного ставлення до осіб з особливими освітніми потребами, розвитку здатності до рефлексії, включаючи спроможність обдумувати як власні, так й інші системи цінностей.

СК-17. Здатність самостійно освоювати нові науково-педагогічні, корекційні, ергономічні та оздоровчі теорії та технології; забезпечувати фізичний розвиток, корекцію, реабілітацію і зміцнення здоров'я осіб з особливими освітніми потребами на засадах педагогічної інноватики.

СК-18. Здатність будувати педагогічні й соціальні стосунки на основі загальнолюдських та національних цінностей; поєднувати сучасну спеціальну та інклюзивну освітню практику з глибоким осмисленням теорій і технологій видатних педагогів, психологів, лікарів, філософів.

Програмні результати навчання

РН2. Здійснювати пошук, аналіз і синтез інформації з різних джерел для розв'язування конкретних задач спеціальної та інклюзивної освіти.

РН4. Застосовувати для розв'язування складних задач спеціальної освіти сучасні методи діагностики психофізичного розвитку дітей, критично оцінювати достовірність одержаних результатів оцінювання, визначати на основі їх інтерпретації особливі освітні потреби дітей та рекомендації щодо створення найоптимальніших умов для здобуття освіти.

РН5. Розуміти принципи, методи, форми та сутність організації освітньо-корекційного процесу в різних типах закладів.

РН6. Планувати освітньо-корекційну роботу на основі результатів психолого-педагогічної діагностики осіб з особливими освітніми потребами з врахуванням їхніх вікових та індивідуально-типологічних відмінностей.

РН8. Організувати і здійснювати психолого-педагогічне вивчення дітей з особливостями психофізичного розвитку, діагностико-консультативну діяльність.

РН9. Мати навички комплектування та організації діяльності спеціальних закладів освіти, спеціальних груп у закладах дошкільної освіти, спеціальних класів у закладах загальної середньої освіти тощо.

РН10. Здійснювати спостереження за дітьми з психофізичними порушеннями (інтелекту, мовлення, зору, слуху, опорно-рухових функцій тощо), реалізовувати корекційно-педагогічну роботу з врахуванням їхніх психофізичних, вікових особливостей, індивідуальних освітніх потреб, можливостей та здібностей.

РН11. Застосовувати у професійній діяльності знання про методики, технології, форми і засоби реабілітації та корекційно-розвивального навчання дітей з особливими освітніми потребами.

РН12. Аргументувати, планувати та надавати психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги (допомогу) відповідно до рівня розвитку і

функціонування, обмеження життєдіяльності дитини з особливими освітніми потребами.

РН13. Володіти методиками сприяння соціальній адаптації осіб з особливими освітніми потребами, їхньої підготовки до суспільної та виробничої діяльності.

РН14. Реалізовувати психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзії у ролі вчителя-дефектолога, асистента вихователя закладу дошкільної освіти, асистента вчителя закладу загальної середньої освіти тощо.

6. Структура навчальної дисципліни.

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Практ.	Конс.	Сам. роб.	*Форма контролю / Бали
Змістовий модуль 1. Психолого-педагогічні основи розвитку та навчальної діяльності дітей із порушеннями психофізичного розвитку в суспільстві.						
Тема 1. Вступ в інклюзивну освіту: основні завдання та ролі асистента вчителя в закладі освіти з інклюзивним (інтегрованим) навчанням	28	2	2	1	10	ДС/4
Тема 2. Особливості організації навчально-виховного процесу в інклюзивному класі.	28	2	4	1	20	ДС/8
Тема 3. Планування роботи асистента вчителя, оптимізація діяльності з ведення документації	32	4	4	2	20	ДС/8
Тема 4. Командний підхід як необхідна умова забезпечення якісної освіти в інклюзивному класі.	30	2	2	2	10	Т/4
Тема 5. Особливості розвитку та педагогічної підтримки дітей з порушеннями психофізичного розвитку в умовах інклюзивного навчання.	30	2	4	2	20	ТР/8
Тема 6. Робота асистента вчителя з батьками	32	2	2	2	28	ТР/4
Разом	150	14	18	10	108	36
Види підсумкових робіт (за потреби, на розсуд викладача, кафедри)						
Модульна контрольна робота						60

*Форма контролю: ДС – дискусія, ДБ – дебати, Т – тести, ТР – тренінг, РЗ/К – розв’язування задач / кейсів, ІНДЗ / ІРС – індивідуальне завдання / індивідуальна робота студента, РМГ – робота в малих групах, МКР / КР – модульна контрольна робота / контрольна робота, Р – реферат, а також аналітична записка, аналітичне есе, аналіз твору тощо.

IV. ПОЛІТИКА ОЦІНЮВАННЯ

Відвідування занять дає можливість отримати задекларовані загальні та фахові компетентності, вчасно і якісно виконати завдання.

Навчальні досягнення студентів із дисципліни "Організація роботи асистента педагога в інклюзивному освітньому середовищі" оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок; розширення кількості підсумкових балів до 100.

Контроль успішності студентів здійснюється з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання.

Кожний модуль включає бали за поточну роботу студента на практичних заняттях, виконання самостійної роботи, індивідуальну роботу, модульну контрольну роботу. Реферативні дослідження, творчі завдання, конспекти презентації, анотації прочитаної додаткової літератури, есе тощо, які виконує студент за визначеною тематикою, обговорюються та захищаються на практичних заняттях.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом на практичних заняттях, під час виконання самостійної та індивідуальної навчально-дослідної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- своєчасність виконання навчальних завдань;
- повний обсяг їх виконання;
- якість виконання навчальних завдань;
- самостійність виконання;
- творчий підхід у виконанні завдань;
- ініціативність у навчальній діяльності.

Виконання модульних контрольних робіт здійснюється з використанням роздрукованих завдань, тестів або в режимі комп'ютерної діагностики.

Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля.

У форс-мажорних ситуаціях навчання може проходити також в он-лайн формі (за погодженням з деканатом). Вимоги до студентів залишаються такими ж.

Академічна доброчесність: виконані завдання студентів мають бути їх оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикування джерел, списування, втручання в роботу інших осіб є прикладами можливої академічної недоброчесності. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі студента є підставою для її незарахування, незалежно від масштабів плагіату чи обману.

Політика щодо дедлайнів та перескладання: роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (з кожної теми віднімається один бал від отриманого).

V. ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

Оцінювання здійснюється відповідно до Положення про оцінювання навчальних досягнень студентів за кредитно-модульною системою. <https://ed.vnu.edu.ua/upload/docs/34/d57a3defea8df2754eb8599a0234845e.pdf>

Формою підсумкового контролю є залік.

У випадку незадовільної підсумкової оцінки (менше 60 балів), або за

бажанням підвищити рейтинг, студент складає залік в усній формі. Результати модульної контрольної роботи скасовуються. Максимальна кількість балів при складанні заліку 60 балів. Якщо студент набирає за результатами поточного і модульного контролю менше 60 балів, залік він складає повторно.

VI. ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ

Оцінка в балах	Лінгвістична оцінка
90 – 100	Зараховано
82 – 89	
75 – 81	
67 -74	
60 – 66	
1 – 59	Незараховано (необхідне перескладання)

VII. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ТА ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

1. Асистент вчителя в інклюзивному класі: навчально-методичний посібник / Н. М. Дятленко, Н. З. Софій, О.В. Мартинчук, Ю. Н. Найда, під заг. ред. М. Ф. Войцехівського.-К.: ТОВ Видавничий дім „Плеяди”,2015.-172с.

2. Данілавічюте Е.А., Литовченко С.В. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навч-метод. посіб./за ред. А. А. Колупаєвої. Київ : вид. гр. «А.С.К.», 2012. 360 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).

3. Дмитрієва І. В. Командна взаємодія фахівців у процесі індивідуального супроводу дитини в умовах інклюзивного навчання : Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки). Збірник наукових праць. 2016. No 7. URL: <http://aqce.com.ua/vypusk-7-t-1-t-2/dmitrijeva-ivkomandna-vzajemodija-fahivciv-u-procesi-individualnogo-suprovodu-ditini-umovah-inkluzivnogo-navchannja.html> (дата звернення: 05.05.2019).

4. Єфімова С. М. Як зробити школу інклюзивною? Досвід проектної діяльності: метод. посіб. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2012. 152 с.

5. Інвалідність та суспільство: навч. посіб. / Байда Л., Красюкова – Еннс О. та ін.; під заг. ред. Л. Байди, О. Красюкової-Еннс. Київ : видавн. поліграф. Центр «Київський університет», 2012. 188 с.

6. Індекс інклюзії: дошкільний навчальний заклад: навч-метод. посіб. / Кол. авторів: Патрикеева О. О., та ін./ під заг. ред.. В. І. Шинкаренко. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. 110 с.

7. Індекс інклюзії: загальноосвітній навчальний заклад: навч.метод. посіб. / Кол. упорядників: Патрикеева О. О. та ін./ Під заг. ред. В.І. Шинкаренко. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2013. 96 с.

8. Індекс інклюзії: розвиток навчання та участі в життєдіяльності шкіл: посіб./ [Тоні Бут]; перекл. З англ. Київ.: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015.190 с.

URL:<http://www.ussf.kiev.ua/images/news/2015.09.03/2/IndexForInclusion.pdf> (дата звернення:15.05.2019).

9. Інклюзивний клас : асистенти вчителя допомагають учням з особливими освітніми потребами. URL: <https://studway.com.ua/inklyuzivniyklas/> (дата звернення: 15.08.2019).
10. Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі: практич. посіб. / Тім Лорман, Джоана Блейз, Девід Харві, перекл. з англ., 2013.
11. Інклюзивне навчання: партнерські стосунки з родинами / Колупаєва А. та ін. Київ : Директор школи. Шкільний світ. 2011. № 10. С. 1, 20–25.
12. Інклюзивне навчання: організаційне, змістове та методичне забезпечення : навчально-методичний посібник / кол. авторів ; за заг. ред. С. П. Миронової. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2015. – 236 с.
13. Інклюзія [Електрон. ресурс] : коротка версія фільму. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=hnbLzK63-Hcö>
14. Індивідуальне оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі: навч-метод. посіб. /Сак Т. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011(Серія «Інклюзивна освіта»).
15. Інклюзивна освіта від А до Я: poradnik для педагогів і батьків / укладачі Н. В. Заєркова, А. О. Трейтяк. Київ, 2016. 68 с.
16. Інклюзивна освіта в теорії і практиці діяльності школи / Колупаєва А. та ін.. Київ : Директор школи. Шкільний світ. 2011. № 7. С. 17–22.
17. Колупаєва А. А., Данілявічюте Е. А., Литовченко С. В. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі: навч-метод. посіб. / Колупаєва А. А., Данілявічюте Е. А., Литовченко С. В. Київ : вид. гр. «А.С.К.», 2012. 197 с.
18. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія /А. А. Колупаєва. Київ : Самміт-Книга, 2009. 272 с. (Інклюзивна освіта). Бібліогр.с. 240–269.
19. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка. Путівник для педагогів: навч-метод. посіб. Київ, 2010. 96 с. (Серія «Інклюзивна освіта»)
20. Концепція розвитку інклюзивної освіти [Електронний ресурс] : наказ Міністерства освіти і науки України від 01.10.2010 № 912 // Міністерство освіти і науки України : [сайт]. – Текст. дані. – Київ, 2017. – Режим доступу : http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/9189.
21. Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1/9-384 від 18.05.2012 р. «Організація навчально-виховного процесу в умовах інклюзивного навчання».
22. Луценко І. В., Найда Ю. М. Диференційоване викладання: реалізація підходу URL:<https://www.slideshare.net/ippo-kubg/ss-30566945> (дата звернення: 03.08.2019).
23. Мартинчук О. В. Основи корекційної педагогіки : навчметод. посіб. для студ. напряму підг. «Дошкільна освіта». Вид. 2-ге. Київ./ ун-т ім. Бориса Грінченка, 2011. 288 с.
24. Методичні рекомендації «Особливості організації освітнього процесу у закладах освіти з інклюзивною формою навчання»:

URL:<http://www.svyatoshinruo.kiev.ua/2018-02-23-07-43-52/2018-02-23-07-58-53/6740--q-> (дата звернення:13.08.2019).

25. Мінрегіон затвердив нові ДБН «Інклюзивність будівель і споруд». URL: <http://ud.org.ua/novini-ta-podiji/349-minregion-zatverdiv-novi-dbninklyuzivnist-budivel-i-sporud> (дата звернення:07.08.2019).

26. Навчально-методичний посібник «Інклюзивне навчання в закладах загальної середньої освіти : керівництво для тренерів», 2018. 174 с.

27. Нова українська школа : poradnik dla vchytelja / za zag. red. H. M. Bibik Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017.

28. Огляд ролі асистентів учителів у канадських школах. Досвід провінцій Манітоба, Нова Шотландія та Альберта : посіб./ Чернобой Е., Красюкова-Еннз О.Київ : Паливода А. В., 2012. 32 с.

29. Організаційно-методичний супровід дитини з особливими освітніми потребами в умовах ДНЗ. Навчально-методичний посібник / Компанець Н. М., Луценко І. В., Коваль Л. В. Київ : Видавнича група «Атопол», 2018. 100 с.

30 . Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів : навч-метод. посіб. / за заг. ред. М. А. Порошенко та ін. Київ, 28. 2018. 252 с.

31. Організаційні засади діяльності асистента вчителя в інклюзивному класі : метод. посіб. / уклад. : О. В. Коган та ін. Харків : «Друкарня Мадрид», 2019. 110 с.

32. Організація навчально-виховного процесу в умовах інклюзивного навчання [Електрон.ресурс] : Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1/9-384 від 18.05.2012 // Міністерство освіти і науки України : [сайт]. – Текст. дані. – Київ, 2017. – Режим доступу : old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/1287-

33. Основи інклюзивної освіти : Навч. метод. посіб. / МОН молоді спорту України, НАПН України, Ін-т спец. Педагогіки/під заг.ред. А. А. Колупаєвої. Київ : вид. «А.С.К», 2012. 308 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).

34. Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр : постанова Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 року № 545 // Кабінет Міністрів України: [сайт]. – Текст. дані. – Київ, 2017. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF>.

35. Шевців З. М. Основи інклюзивної педагогіки : підручник Ш 37. Київ : «Центр учбової літератури», 2016. 248 с.